

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ Й РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ГУМАНІТАРНОЮ СФЕРОЮ В УКРАЇНІ

Формування системи органів державного управління гуманітарною сферою в Україні за період її незалежності як самостійної системи відбулося поступово, поетапно. Значна кількість науковців стверджують, що Україні гуманітарна сфера зі своєю ідеологією та будовою дісталася у спадок від СРСР. Так, О. Дніпров наголошує на тому, що в СРСР ця сфера спрямовувалася переважно на обґрунтування соціалістичної системи й переваг радянського способу життя [3, с. 178]. В. Скуратівський, В. Трощинський, С. Чукут стверджують, що державне управління в умовах командно-адміністративної системи зводилося до директивних методів керівництва, з жорстокою централізацією та механізмом вертикальних зв'язків [10, с. 35]. Цю думку підтримує В. Дзоз, яка зауважує, що за цих умов держава безпосередньо втручалась у духовне життя суспільства, маніпулюючи суспільною свідомістю, придушуючи свободу творчості, нав'язуючи людині такі правила поведінки, які виключали вільний вибір способів самореалізації особистості в духовній сфері [2, с. 121]. Слід зазначити, що важливим кроком у розвитку духовності громадян будь-якої держави є піклування про створення і розвиток національної гуманітарної сфери. Отже, в 90-х рр. XX ст. Україні потрібно було повністю змінити вектор розвитку гуманітарної сфери та провести її упорядкування.

Сучасна система органів державного управління гуманітарною сферою в Україні об'єднує різні за призначенням системи в цілісну структуру за ознакою спільності значної кількості функцій, мети і завдань. На жаль, вітчизняні вчені не приділяють значної уваги дослідженню системи державного управління

гуманітарною сферою країни як цілісної системи. Зазвичай, вони досліджують окремо складові або галузі цієї сфери (освіту, науку, культуру, туризм, охорону здоров'я тощо). Це свідчить про те, що в Україні вище названу систему як єдине гармонійне ціле важко окреслити, оскільки, перш за все, немає чітко визначених її складових. Проте, якщо її розглядати як духовну складову суспільства, то структурними елементами гуманітарної сфери можуть виступати освіта, наука і культура. Отже, і в розвитку цієї сфери будуть брати участь відповідні органи виконавчої влади, які відповідають за розвиток саме цих галузей. Вищим серед цих органів є Кабінет Міністрів України – орган, що здійснює виконавчу владу як безпосередньо, так і через центральні та місцеві органи виконавчої влади, спрямовуючи, координуючи та контролюючи їхню діяльність. Разом із тим, складовою системи органів виконавчої влади є система центральних органів виконавчої влади, які є як у складі уряду, так і в структурі міністерств. Їх діяльність спрямовується на здійснення оперативного і повсякденного державного управління у відповідних галузях життєдіяльності суспільства.

Варто відмітити, що за часи незалежності України система органів державного управління зазнавала змін і не завжди в структурі уряду був підрозділ, діяльність якого спрямовувалась на врегулювання питань гуманітарного розвитку як цілісної єдиної системи. Так, до 1998 р. діяли відділи, які утворювалися для виконання завдань за одним напрямом діяльності органу виконавчої влади або як структурний підрозділ Кабінету Міністрів України. В 1998 р. до структури уряду було введено такий підрозділ, як Управління з питань науки та гуманітарного розвитку [9], а в 2010 р. до структури Секретаріату Кабінету Міністрів України ввійшло Управління гуманітарної політики [1], основним завданням якого є здійснення експертизи та аналізу стану справ з питань, пов'язаних з основними напрямками роботи у віднесених до його компетенції сферах [4].

Сьогодні центральними органами виконавчої влади в гуманітарній сфері у вузькому її значенні є Міністерство освіти і науки України, Міністерство

культури України та Міністерство молоді та спорту України, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Кожне із міністерств формує та забезпечує реалізацію державної політики в тій сфері діяльності, за яку вони відповідають. Однак слід зазначити, що вище згадані міністерства двічі пережили реорганізацію практично за два роки. Так, у 2010 р., відповідно до Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» [8], було утворено Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, а в 2013 р., відповідно до Указу Президента України «Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» [6], було утворено Міністерство освіти і науки України та Міністерство молоді та спорту України шляхом реорганізації Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та Державної служби молоді та спорту України. Такі зміни в структурі системи центральних органів виконавчої влади, на нашу думку, не можуть якісно впливати на ефективність у їх діяльності та гальмують розвиток гуманітарної сфери.

Необхідними повноваженнями у формуванні й здійсненні державної гуманітарної політики наділяються також органи законодавчої влади, головним з яких є парламент – Верховна Рада України, яка через створені відповідно до сфер діяльності комітети здійснює свою законодавчу функцію. Відповідно до Постанови Верховної Ради України [7], утворені комітети парламенту VII скликання, в тому числі, діяльність яких спрямовується на розвиток гуманітарної сфери у вузькому її значенні: Комітет з питань інформатизації та інформаційних технологій; Комітет з питань культури і духовності; Комітет з питань науки і освіти; Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин; Комітет з питань свободи слова та інформації; Комітет з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму.

На президентському рівні питання культури і духовності суспільства теж є актуальними впродовж всього періоду незалежності. Так, у 2010 р., за ініціативою Президента України, відбулися інституційні зміни, в результаті

яких замість дев'яти національних комісій та рад при Президенті України, які опікувалися різноманітними питаннями гуманітарної сфери, було утворено Громадську гуманітарну раду як консультативно-дорадчий орган при Президентові України для врахування суспільно значущих інтересів у вирішенні найважливіших питань гуманітарного розвитку [5]. З аналогією такі ж громадські гуманітарні ради були створені при обласних державних адміністраціях протягом 2010 р. Зауважимо, що до складу Громадської гуманітарної ради при Президентові України увійшли представники переважно духовної сфери суспільства, тому можна сподіватися на глибоке вивчення сучасних процесів гуманітарного розвитку країни та вироблення ефективних механізмів здійснення модернізації окремих галузей гуманітарної сфери. Крім того, в структурі Президента України є: Радник – Керівник Головного управління з гуманітарних і суспільно-політичних питань Адміністрації Президента України; Керівник Управління з питань комунікацій Адміністрації Президента України; Уповноважений Президента України з прав дитини; Керівник Управління забезпечення діяльності Уповноваженого Президента України з прав дитини Адміністрації Президента України.

Все вище зазначене свідчить, що система державного управління гуманітарною сферою в Україні є надто складною, яка до того ж постійно трансформується, що заважає ефективності діяльності органам державного управління в цій сфері. В той же час проведенню цілеспрямованої, системної, цілісної гуманітарної політики заважає відсутність в Україні консолідованої влади, протистояння законодавчої і виконавчої влад.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання Секретаріату Кабінету Міністрів України [Електрон. ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 7 червня 2010 р. № 398 : втрача чинності від 20.12.2010 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/398-2010-%D0%BF>.
2. Дзоз В. Гуманітарна політика України в контексті суспільної модернізації (соціально-філософський аналіз) : дис. ...д-ра філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. Дзоз. – К., 2007. – 380 с.
3. Дніпров О. С. Система органів державного управління гуманітарною сферою

України / О. С. Дніпров // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2011. – № 6 (9). – С. 178–184.

4. Положення про Управління гуманітарної політики [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3FshowHidden=1&art_id=29364562&cat_id=28799794&ctime=1140273131310.

5. Про Громадську гуманітарну раду [Електрон. ресурс] : Указ Президента України від 2 квітня 2010 р. № 469. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/10775.html>.

6. Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади [Електрон. ресурс] : Указ Президента України від 28 лютого 2013 р. № 96/2013. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15486.html>.

7. Про комітети Верховної Ради України [Електрон. ресурс] : постанова Верховної Ради України від 25 грудня 2012 р. № 11-VII. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/11-18/page>.

8. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/12584.html>.

9. Про реорганізацію структури апарату Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 1998 р. № 516 : втрата чинності від 24.01.2000 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/516-98-%D0%BF>.

10. *Скуратівський В.* Гуманітарна політика в Україні : [навч. посіб.] / В. Скуратівський, В. Трощинський, С. Чукут. – К. : Вид-во УАДУ ; Вид-во «Міленіум», 2002. – 262 с.